

Förnya den svenska modellen

**Rusta jobbsökarna
och öppna jobbdörren**

4 juli 2017

Förnya den svenska modellen

Rusta jobbsökarna och öppna jobbdörren

Svensk arbetsmarknad är kluven. Mellan dem som har jobb och dem som står utan, mellan platser med hög tillväxt och platser där företagen och jobben försvunnit. Arbetslösheten för högt utbildade och personer födda i Sverige är relativt låg, samtidigt som tre fjärdedelar av de arbetslösa väntas tillhöra en utsatt grupp på arbetsmarknaden. Matchningen mellan lediga jobb och arbetslösa försämras.

Utlandsfödda, långtidsarbetslösa och personer med funktionsvariation har svårt att få jobb. De tillhör det bortglömda Sverige; det Sverige som politiken inte har förmått hantera. Med hjälp av höga skatter på arbete, fyrkantiga regleringar och höga ingångslöner har en mur byggts upp kring arbetsmarknaden. Det kommer att krävas kraftfulla reformer för att riva den muren.

Sverige står också inför stora utmaningar med globalisering, automatisering och digitalisering, och krav på omställning för både företag och medarbetare. Internationell konkurrens förutsätter att företag snabbt ska kunna ställa om sin verksamhet. Dagens arbetsmarknad ställer dessutom krav på medarbetare att ställa om och fortsätta utbildas under ett helt yrkesliv.

Centerpartiet vill leda förnyelsen av den svenska modellen. Det är nu, när ekonomin går bra, som vi kan genomföra reformer så att fler jobb i växande företag kan skapas, utanförskapet kan minskas och framtidens konkurrenskraft stärkas. För att kunna gå starka in i framtiden måste den svenska modellen förnyas, klyftorna på arbetsmarknaden överbryggas och möjligheten till ett längre arbetsliv utvecklas. Den svenska modellen är i behov av riktiga reformer som minskar klyvningen på arbetsmarknaden och ger fler konkreta möjligheter för de som står utanför att komma in i jobb.

Sedan tidigare har Centerpartiet presenterat omfattande reformer för att minska utanförskapet och skapa fler jobb i växande företag. Vi vill att fler får sitt första jobb genom ingångsjobb med lägre ingångslön, ett tredubblat och utvidgat RUT-avdrag, och borttagen arbetsgivaravgift för de första två åren på arbetsmarknaden. Vi vill förbättra matchningen genom att den arbetsförmedlande delen av Arbetsförmedlingen ersätts av en arbetsförmedlarpeng och förstärka kopplingen mellan utbildning och jobb. Vi vill öka människors drivkrafter till jobb genom en a-kassa som är en verklig omställningsförsäkring och att företag kan skapa jobb genom förenklade regler och lägre kostnader.

I den här rapporten presenterar vi nya, konkreta förslag för att förnya den svenska modellen och för att förhindra att Sverige fortsätter att klyvas, socialt och regionalt.

Rusta jobbsökarna för ett längre arbetsliv och inför rättvisare regler:

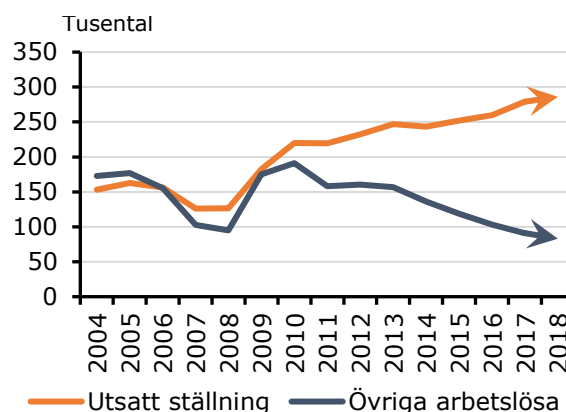
- Bygg ut Yrkeshögskolan med 5 000 platser.
- Förbättra möjligheterna att få studiestöd senare i livet.
- Inför rätt till valfrihet i Komvux och Yrkesvux genom en vuxenutbildningspeng.
- Förändra turordningsreglerna så att kompetens värderas högre än anställningsår. I ett första steg bör alla företag med upp till 50 anställda undantas från turordningsreglerna.

Öppna jobbdörren för fler genom nya vägar tillbaka:

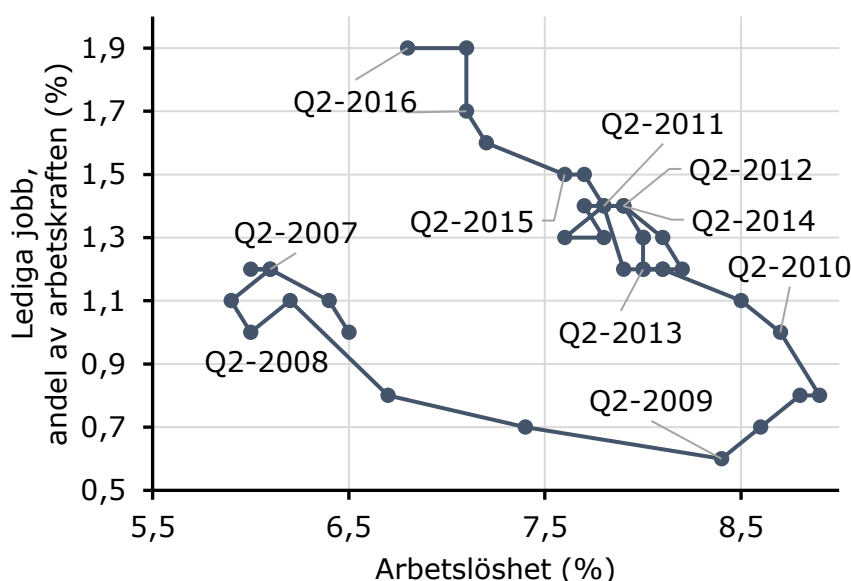
- Fördubbla jobbstimulansen i försörjningsstödet till 50 procent. Dubbla vinsten av att gå från bidrag till jobb.
- Ge upp till 100 000 kronor i ersättning genom en arbetsförmedlarpeng till den som hjälpt en långtidsarbetslös till varaktigt jobb.

Den totala offentligfinansiella effekten av dessa förslag är **900 miljoner kronor per år**.

Diagram 1: Antal arbetslösa med utsatt ställning

Källa: Arbetsförmedlingen

Diagram 2: Beveridge-kurvan: sämre matchning mellan lediga jobb och arbetslösa

Källa: SCB, Arbetsförmedlingen

Rusta jobbsökarna för ett längre arbetsliv och genom rättvisare regler

För de flesta är frågan inte om, utan när, de kommer att behöva ställa om på arbetsmarknaden. De teknologiska och ekonomiska förändringarna i Sverige gör att människor behöver omskola sig mitt i karriären, komplettera sin utbildning eller byta jobb oftare. För många människor med tunga och slitsamma jobb kan också omskolning mitt i arbetslivet innebära en möjlighet att bidra och orka längre.

Om politiken bygger på att skydda mycket långvariga, fasta jobb, samtidigt som omställningsmöjligheterna är för små och av för låg kvalitet, blir det svårare att ställa om och människor blir mer sårbara när förändringen väl kommer. Trygghet på arbetsmarknaden behöver idag handla om att känna sig trygg i sin kompetens, då måste politiken fokusera på det.

Tyvärr är utbildningssystemet idag inte tillräckligt anpassat för personer i behov av vidareutbildning mitt i karriären, för personer som någon gång hamnat utanför, eller de som kommit till Sverige utan fullständig utbildning. Det behövs en bättre anpassning till de olika behov olika individer har. Det är därför viktigt att erbjuda vuxenutbildning på flera olika nivåer.

Samtidigt skapar regler på arbetsmarknaden om turordning baserat på anställningsår ett onödigt hinder för att våga anställa de som står längst från arbetsmarknaden och har svårast att få jobb. I synnerhet gäller det små företag som både ställs inför den snabba strukturomvandlingen i många branscher och för vilka en ny anställning är en större risk än för ett stort företag. Undersökningar visar att Sverige och andra länder med samma strikta regleringar, tvärtemot syftet med dessa regler, har en *större* upplevd otrygghet på arbetsmarknaden än andra.¹

Tryggheten borde utgå från möjligheten att få ett jobb, vetskapen att det finns effektiv vidareutbildning och en fungerande omställningsförsäkring. Ett närliggande konkret exempel är Danmarks "flexicurity" – en kombination av en trygghet som baseras på stark omställning med en flexibel arbetsmarknadslagstiftning – som numera har stöd över hela det politiska fältet och av danska LO.² Utöver en bättre matchning upplever danskar idag också en större trygghet på

¹ Se bland annat Centre for European Policy Studies (2004), "A New European Agenda for Labour Mobility", Report of a CEPS-ECHR Task Force och Skedinger, Per (2008), "Effekter av anställningsskydd – vad säger forskningen?", SNS Förlag, Stockholm.

² Udenrigsministeriet, "Flexicurity", tillgänglig via <<http://denmark.dk/en/society/welfare/flexicurity>>

arbetsmarknaden än vad svenskar gör. Även andra länder, som Tyskland, har minskat utanförskapet genom att reformera arbetsmarknaden med bättre omställning och ökad flexibilitet.³

Centerpartiet lägger idag förslag för en bättre vidareutbildning med hög kvalitet för att stärka omställningen, kombinerat med en reform av turordningsreglerna.

Utbyggd Yrkeshögskola

Yrkeshögskolan är en av de utbildningsformer i Sverige som fungerat bäst för att ge personer möjlighet till nya, specialiserade yrkeskarriärer. Genom sin nära koppling till näringslivet har Yrkeshögskolan goda resultat när det gäller att matcha mot arbetsmarknaden. Yrkeshögskolan erbjuder också utbildningar i många av de yrken Sverige idag har brist på. Samtidigt får Yrkeshögskolorna relativt lite pengar jämfört med sina akademiska motsvarigheter. Högskolor och universitet tar varje år emot drygt 27 miljarder för sin undervisning, motsvarande siffra för Yrkeshögskolan är 1,7 miljarder.⁴

Yrkeshögskolan finns idag över hela landet, även om det finns tendenser till centralisering runt de stora städerna. En ytterligare utökning av antalet platser gör det möjligt för ännu fler att få tillgång till en yrkesutbildning i sitt närområde. Genom sin nära koppling till näringslivet har Yrkeshögskolan goda möjligheter för att anpassa sig efter den regionala arbetsmarknaden och de behov som det lokala näringslivet efterfrågar.

Idag erbjuder Yrkeshögskolan cirka 350 olika utbildningar.⁵ När det kommer till att erbjuda kompletterande utbildning inriktat mot ett specifikt yrke har Yrkeshögskolan en viktig roll att fylla i framtiden, oberoende om det handlar om personer som precis gått ut gymnasiet eller någon som vill komplettera sin akademiska utbildning efter många år i arbetslivet.

Yrkeshögskolan bör därför ges förutsättning att verka långsiktigt genom längre tillstånd och mer resurser. Vissa utbildningar, till exempel sådana som syftar till arbete inom den tunga verkstadsindustrin, kräver omfattande investeringar. Då behövs en längre horisont för att kunna planera för och räkna hem investeringarna än vad som idag är möjligt.

För att underlätta för fler att byta spår måste det också bli enklare för elever som studerat högskoleförberedande program i gymnasieskolan att uppnå och läsa in behörighet till Yrkeshögskolan. Yrkeshögskolan får erbjuda preparandutbildning, men bara om det finns brist på behöriga sökande till den ordinarie utbildningen och om det behövs arbetskraft med sådan kompetens som den ordinarie utbildningen syftar till att ge. Yrkeshögskolan behöver också stärkas i sin kompletterande roll genom att i större utsträckning få erbjuda yrkesinriktade kurser, till exempel för personer som redan har akademisk examen från högskola eller en yrkesutbildning.

- **5 000 fler platser.** Bygg ut Yrkeshögskolan med ytterligare 5 000 helårsplatser. Med vårt förslag skulle Sverige få cirka 35 000 helårsplatser.
- **Öppna för fler förberedande och kompletterande kurser.** Avskaffa onödiga regleringar och gör det enklare att läsa preparandutbildningar och baskurser, som är skraddarsydda till innehåll och längd, inom Yrkeshögskolan i syfte att möjliggöra för fler att bli behöriga till Yrkeshögskolans utbildningar.
- **Tillåt kortare påbyggnadsutbildningar.** Stärk Yrkeshögskolans kompletterande roll genom att tillåta yrkesinriktade kurser och kortare utbildningar, bland annat för personer som redan har akademisk- eller yrkesexamen från en högskola.
- **Förläng tillstånden.** Ge Yrkeshögskolan förutsättning att verka långsiktigt genom längre tillstånd. Huvudregeln bör vara tre, istället för dagens två, utbildningsomgångar.

Utbyggnaden av Yrkeshögskolan beräknas medföra en offentligfinansiell kostnad på 500 miljoner kronor per år.⁶

³ Se bland annat Burda, Michael och Hunt, Jennifer (2011), "What Explains the German Labor Market Miracle in the Great Recession?" Brookings Papers on Economic Activity.

⁴ SCB (2016), "Total kostnad per skolform/verksamhet", Kostnader för utbildningsväsendet

⁵ Myndigheten för yrkeshögskolan (2017), "351 utbildningar får ingå i yrkeshögskolan", Tillgänglig via <<https://www.myh.se/Nyhetsrum/Nyheter/2017/351-utbildningar-far-inga-i-yrkeshogskolan/>>

⁶ RUT 2017:479, egna beräkningar.

Förbättra möjligheterna att få studiestöd

Idag är möjligheten att få studiestöd begränsad till att omfatta maximalt sex år och redan vid 47 års ålder minskar antal veckor en person kan få studielån för. Efter 56 års ålder delas inget studiestöd ut alls. Det begränsar människors möjlighet att ställa om mitt i, eller senare, i karriären och komplettera sin utbildning. Vill man ställa om, men redan har tagit maximalt antal år av studiemedel, finns det dessutom en broms i systemet som gör att man inte får utbilda sig vidare. Det är inte meningen att personer ska överutbilda sig och ackumulera studieskulder som är omöjliga att återbetala, men det måste finnas möjlighet för fler att studera yrkesinriktade och kortare utbildningar med hjälp av studiestöd. Idag kan man enbart bli beviljad ett års extra studiemedel när man nått taket på 6 år, vilket inte är tillräckligt för att läsa en yrkesutbildning på två år eller ett masterprogram.

- **Studielån från 47 år.** Ta bort utfasningen av studielånet som idag börjar vid 47 års ålder.
- **Studielån efter 56 år.** Möjliggör studiestöd efter 56 års ålder genom att tillåta studielån, men inte bidrag, upp till 60 år.. Idag ges inget studiestöd alls efter 56 år. Samtidigt krävs snabbare återbetalning av lån vid arbete.
- **Utöka möjligheten till längre studielån till två år** så att man kan läsa en tvåårig yrkesutbildning eller ett masterprogram.

Sammantaget väntas de föreslagna reformerna medföra offentligfinansiella kostnader på 100 miljoner kronor per år.⁷

Inför större valfrihet för studier på Komvux och Yrkesvux

Komvux och Yrkesvux är kompletterande utbildningar för att nå gymnasiekompetens. Detta har blivit särskilt viktigt med de ökade kraven på arbetsmarknaden på gymnasiekompetens och sedan Sverige mottagit många personer utan gymnasieexamen. Ansvaret för Komvux ligger idag på kommunerna, som själva har relativt stora befogenheter att utforma verksamheten. Vissa kommuner har med mycket goda resultat upphandlat driften av Komvux till fristående aktörer, som privata företag.

Vi vill införa en rätt till valfrihet för människor som studerar i Komvux och Yrkesvux genom en vuxenutbildningspeng. Med fler och bättre aktörer förbättras möjligheten för människor att ställa om eller utbilda sig.

- **Inför rätt till valfrihet i Komvux och Yrkesvux genom en vuxenutbildningspeng.**

En flexiblare och mer rättvis arbetsrätt

Baksidan av den svenska arbetsrättslagstiftningen är en stel arbetsmarknad där människor hålls kvar i anställningar som inte passar dem, och företag som får svårare att ställa om verksamheten. Det leder också till mycket administration, och det ställer höga krav på juridiskt kunnande hos arbetsgivaren. I synnerhet drabbar detta mindre företag som utsätts för stort omvandlingstryck. Antingen vågar de inte fastanställa eller så drabbas de av kostnader som hotar företagets tillväxt och överlevnad. Detta drabbar, enligt ekonomisk forskning, främst de som har svagast ställning på arbetsmarknaden: nyanlända, unga och långtidsarbetslösa.⁸ Istället för att basera den anställdes trygghet på antalet tjänsteår, en trygghet som ofta visar sig osäker, bör den tryggheten finnas i vetskapen att om man förlorar sitt jobb finns möjligheten att ställa om och hitta ett nytt jobb.

Centerpartiet ser ett stort behov av att ta ett samlat grepp kring lagstiftningen på arbetsmarknaden. Vi har därför tidigare föreslagit en arbetsmarknadscommission som ska lägga fram förslag på genomgripande reformer för att dörren till jobb ska öppnas för fler.

Samtidigt ser vi att det är de mindre företagen som har störst behov av en förändring. I ett första steg väljer vi därför att gå fram med förslag som underlättar för mindre företag att erbjuda fler jobb, som gör att de våga satsa på nya personer och lättare kan ställa om. Tryggheten ska ligga i möjligheten att få ett nytt jobb. Då behöver trösklarna för att anställa minskas, särskilt för de små- och medelstora företag där de flesta nya jobb växer fram.

- **Reformera turordningsreglerna och undanta småföretag.** Turordningsreglerna vid uppsägningar bör förändras så att kompetens värderas högre än anställningsår. I ett första steg bör turordningsreglerna begränsas så att de inte omfattar mindre företag. Alla företag med upp till 50 anställda undantas från turordningsreglerna.

⁷ CSN (2017), "Statistikdatabasen" och egna beräkningar.

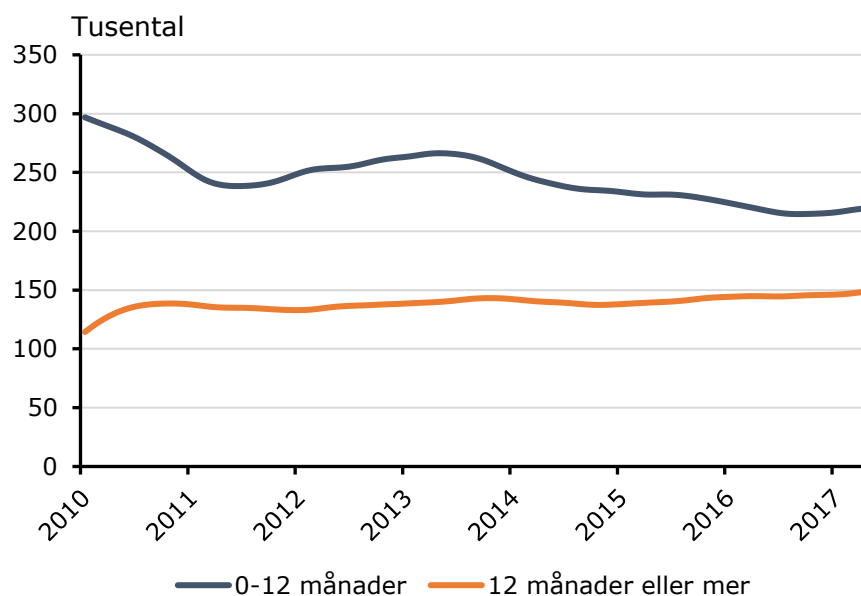
⁸ Skedinger, Per (2008), "Effekter av anställningsskydd: Vad säger forskningen?", SNS Förlag.

Öppna jobbdörren för fler

Många har redan hunnit gå arbetslösa länge på dagens arbetsmarknad. En femtedel av de inskrivna på Arbetsförmedlingen har varit arbetslösa i mer än två år. Totalt uppgår de långtidsarbetslösa till 147 000 personer, trots det starka konjunkturläge som rått de senaste åren. Andelen långtidsarbetslösa är fem gånger högre bland utrikes födda än bland inrikes födda och mer än dubbelt så hög bland de utan gymnasieutbildning.

Regeringens insatser och åtgärder har visat sig verkningslösa.⁹ Ska man långsiktigt bryta långtidsarbetslösheten måste man alltid ha riktiga jobb som mål. Vi måste lämna inställningen att människor som hamnar i långtidsarbetslöshet är dömda att fastna där.

Diagram 3: Antal inskrivna arbetslösa och långtidsarbetslösa hos Arbetsförmedlingen, 16-64 år

Källa: Arbetsförmedlingen

⁹ Endast 4000 extratjänster och "moderna beredskapsjobb" hade i maj 2017 tillsatts, trots mycket kraftiga subventioner, med all sannolikhet för att även de offentliga arbetsgivarna är skeptiska till den typen av åtgärder.

Dubbla vinsten av att gå från bidrag till jobb

Många långtidsarbetslösa får sin försörjning genom ekonomiskt bistånd, tidigare kallat socialbidrag. Tyvärr är det ekonomiska biståndet utformat så att människor alltför lätt fastnar i det.

För varje krona en person tjänar minskas generellt bidragen med en krona, vilket innebär att den totala inkomsten inte förändras av att personen arbetar. Principen är i grunden rätt, att så snabbt som möjligt minska sitt bidragsberoende och att pröva försörjningsstödet noga. Den olyckliga effekten är dock att det i för många fall inte blir lönsamt att börja arbeta.

För en person som är ensam i sitt hushåll och får ett heltidsjobb kommer lönen sannolikt att överstiga det ekonomiska biståndet, så även om bidragen minskar med inkomsten tjänar hen på att ta jobbet. Men resan till att få ett heltidsjobb kan behöva börja med en kortare timanställning. Då blir behovsprövningen i det ekonomiska biståndet ett problem. Inkomster från kortare eller mindre anställningar räknas av mot bidraget, så att man netto inte tjänar någonting extra.

Med sådana svaga drivkrafter är det inte konstigt att vissa människor fastnar i långvarig arbetslöshet. Alliansen införde i regeringsställning därför en så kallad jobbstimulans i det ekonomiska biståndet.

För en person som haft ekonomiskt bistånd i minst sex månader räknas endast tre fjärdedelar av en ny arbetsinkomst av mot bidragen under en period på två år. På så sätt ökar hushållets inkomster med en fjärdedel av arbetsinkomsterna.

Tyvärr har detta visat sig otillräckligt. Jobbstimulansen används av försvinnande få personer, runt 2 000 personer eller runt två procent av de som mottar ekonomiskt bistånd, vilket inte heller är förvånande när den extra inkomsten är så liten.¹⁰

Vi vill därför fördubbla jobbstimulansen till 50 procent av försörjningsstödet. För varje 100 kronor någon med ekonomiskt bistånd tjänar ska bidraget enbart minska med 50 kronor under en period av två år. Dessutom ska handläggare ha skyldighet att informera om möjligheterna med jobbstimulansen och de ekonomiska fördelarna med denna.

För en person som går på försörjningsstöd och tar ett mindre jobb som ger 5 000 kronor efter skatt innebär Centerpartiets förslag att personen skulle få minskat bidrag med 2 500 kronor, och därmed 2 500 kronor mer i inkomst. Idag minskas bidraget med 3 750 kronor, så att personen endast får behålla 1 250 kronor. Vinsten av att jobba blir alltså dubbelt så stor med vårt förslag.

- Vi vill fördubbla jobbstimulansen i försörjningsstödet till 50 procent. Det **dubblar vinsten av att gå från bidrag till jobb**.

Förslaget medför en offentligfinansiell kostnad på 300 miljoner kronor per år.¹¹

Upp till 100 000 kronor i arbetsförmedlarpeng för omställning till varaktigt jobb

Arbetsförmedlingen och dess olika insatser i form av subventionerade anställningar och arbetsmarknadsutbildningar lyckas endast få en liten andel långtidsarbetslösa tillbaka i arbete.¹² Därför har Centerpartiet föreslagit att politiken reformeras i grunden där många ineffektiva stöd tas bort och Arbetsförmedlingen görs om helt.

Den arbetsförmedlande delen av Arbetsförmedlingen ska fasas ut och Arbetsförmedlingen omvandlas till en kontrollerande myndighet. Resurserna används i stället för att stimulera specialiserade fristående förmedlare som får betalt efter sin förmåga att sätta arbetslösa varaktigt i jobb. Dessa förmedlare ska gå att välja och välja bort för arbetssökande, och deras effektivitet kontrolleras strikt med en ranking.

För långtidsarbetslösa innebär det att stora resurser kan frigöras för att skapa ett kraftfullt skifte för de som hittills inte fått rätt hjälp att komma tillbaka. De nya fristående förmedlarna får en

¹⁰ Avser antalet personer under juni 2015 när Socialstyrelsen genomförde en uppföljning av jobbstimulansen (Socialstyrelsen [2016], "Jobbstimulans inom ekonomiskt bistånd").

¹¹ RUT 2017:886

¹² Se till exempel Arbetsförmedlingen (2015), "Arbetsmarknadsrapport 2015".

arbetsförmedlarpeng på upp till 100 000 kronor för de som varit arbetslösa mer än två år, om de lyckas få personen tillbaka varaktigt i jobb i minst två år.¹³

En sådan kraftfull peng gör att de fristående förmedlarna får möjlighet att göra det som Arbetsförmedlingen idag sällan lyckas med: hitta rätt vidareutbildningar och kartlägga rätt insatser i övrigt för att bryta en svår livssituation. Vi vill att ersättningen först ska betalas ut när den långtidsarbetslöse åter är i varaktigt arbete. Ersättningen för utfört arbete ska vara så stor att det lönar sig att satsa på de som idag har det svårast. I Australien, som kommit längst med en arbetsmedlarpeng, är det särskilt insatserna för de långtidsarbetslösa som förbättrats markant, samtidigt som den totala arbetslösheten halverats efter reformerna.¹⁴

Förslaget är offentligfinansiellt neutralt, eftersom Arbetsförmedlingens resurser dras ned i motsvarande mån när insatserna flyttas.

Centerpartiet föreslår därför:

- **Upp till 100 000 kronor i arbetsförmedlarpeng** till de fristående aktörer som kan hjälpa en långtidsarbetslösa till varaktigt jobb.

Offentligfinansiella effekter

	2018	2019	2020
Utökat CSN	100	100	100
5000 fler YH-platser	500	500	500
Ökad jobbstimulans	300	300	300
Totalt	900	900	900
(miljoner kronor)			

¹³ Trygghetsorganisationerna, främst TSL och TRR, använder sig redan idag framgångsrikt av ett system mycket likt en arbetsförmedlarpeng. Dock riktas deras insatser bara till dem som blivit korttidsarbetslösa i företag som dragit ned och omfattas av dem i sina kollektivavtal, vilket innebär att långtidsarbetslösa och många andra utsatta grupper inte har samma möjligheter.

¹⁴ OECD (2012), "Activating Jobseekers: How Australia Does It".